

Metodbilaga

I denna bilaga presteras en mer utförlig beskrivning och diskussion kring metoderna för enkätundersökningen och intervjustudien med romer.

Enkätundersökningen

Enkäten skickades till rektorer med ansvar för årskurs 9. Enkäten skickades till både rektorer i de 10 pilot- och utvecklingskommunerna och en jämförelsegrupp med rektorer i de övriga 280 kommunerna. Enkäten besvarades under tidsperioden november – december 2017. Syftet med enkäten till rektorer är att få en jämförbar och samlad bild av möjligheter och hinder för romer att få tillgång till sina rättigheter som nationell minoritet.

Urvalet av skolenheter för enkätundersökningen gjordes för att möjliggöra jämförelser av svar från rektorer som ingått i utvecklingsverksamheten för romsk inkludering med dem som ej ingått.

Urval av skolenheter

Urvalet av skolenheter som skulle få enkäten gjordes ur skolenhetsregistret.¹ I skolenhetsregistret var det 1 747 skolenheter med årskurs 9 vilka var tänkbara för undersökningen, både kommunala och fristående skolenheter i oktober 2017. De skolenheter inom tio kommuner som har ingått som pilotkommuner 2012–2015, Luleå, Linköping, Göteborg, Helsingborg och Malmö respektive utvecklingskommuner 2016–2019, Borås, Haninge, Gävle, Stockholm och Uppsala sparades separat som rektorer vars kommun har ingått i utvecklingsverksamheten för romsk inkludering. Övriga 280 kommuner sparades som jämförelserektorer. Det var 441 skolenheter för rektorer som ingått i utvecklingsverksamheten för romsk inkludering respektive 1 306 resterande skolenheter.

För jämförelsegruppen, som i nulägesbeskrivningen kallas för *andra kommuner* gjordes ett stratifierat urval på antalet skolenheter med årskurs 9 i kommunen. Kommuner har olika stor befolkningsmängd vilket innebär att någon kommun har en eller få skolenheter med årskurs 9 och andra har flera. Det i sin tur kan ge olika förutsättningar för att arbeta med romsk inkludering. För att beakta det delades kommunerna in i tre kategorier med avseende på antalet skolenheter med årskurs 9 utan hänsyn till huvudman. Kategori 1 var kommuner med 1–4 skolenheter med årskurs 9, kategori 2 hade 5–11 skolenheter och kategori 3 hade 12 eller flera skolenheter. Detta gjordes enbart för kommuner som ej har deltagit i utvecklingsverksamheten för romsk inkludering. Det innebar att det fanns tre grupper som var ungefär lika stora, drygt 400 skolenheter. För respektive grupp slumpades 100 skolenheter vilket blev sammantaget 300 skolenheter som ingick i urvalet för jämförelserektorer.

¹ Skolenhetsregistret avser läsåret 2017/18, daterat oktober 2017. Det innehåller e-postadresser till rektor, kontaktperson alternativt gemensam adress till skolenheten.

För urvalet av kommuner som deltagit i utvecklingsverksamheten slumpades 305 skolenheter ett så kallat slumpmässigt urval. Totalt valdes 605 skolenheter ut för båda grupperna för att besvara enkäten.

En rektor kan ansvara för mer än en skolenhet. I urvalet av skolenheter ingick elva rektorer som ansvarade för två skolenheter. Dessa rektorer kvarstod för två skolenheter i utskicket av enkäter till skolenheter och fick alltså besvara två enkäter, en för varje skolenhet.

Tabell 1. Antal adresser i urvalsramen, inkomna enkäter och svarsfrekvens för rektorer

	Antal utskick	Antal svar	Svarsfrekvens (procent)
Pilot- och utvecklingskommuner	305	158	52
Övriga kommuner	300	134	45
Totalt	605	292	48

För att ta höjd för bortfall gjordes ett större urval än vad som behövdes för att enkätsvaren skulle ge en representativ och samlad beskrivning. Det är 292 besvarade enkäter vilket innebär att det är enkätsvaren är representativt på nationell nivå. Det går att göra jämförelse av rektorers arbete med romsk inkludering med avseende på om dess kommun har ingått i utvecklingsverksamheten för romsk inkludering med dem som ej ingått. Samt jämförelser mellan skolor med kommunal och enskild huvudman.

Med hänsyn till utredningstekniska överväganden namnges inte skolenheterna som bidrog med enkätsvar

Bortfallsanalys

Bland de skolenheter som ingick i urvalet finns det skillnader mellan de som besvarade enkäten och de som ej besvarade enkäten. Det finns en skillnad i svarsfrekvens mellan rektorer i kommuner som deltagit i och rektorer i kommuner som inte deltagit i utvecklingsverksamheten. Det är en något högre andel rektorer i kommuner som deltagit i utvecklingsverksamheten som har besvarat enkäten jämfört med andelen rektorer i kommuner som inte deltagit (54 procent respektive 47 procent). Oavsett om skolenhetens rektor har besvarat enkäten eller ej så är det en högre andel med kommunal huvudman. För de skolenheter som har besvarat enkäten är andelen med enskild huvudman högre jämfört med dem som ej har besvarat enkäten (42 procent respektive 31 procent).

Konfidensintervall

I analysen av enkätresultaten har vi utgått från ett 95-procentigt konfidensintervall. Här redovisas konfidensintervall för enkätens representativitet och för typ av huvudman.

Tabell 2. Skolenheter vars kommun har deltagit i utvecklingsverksamhet

Skolenheter som ingick i urvalet och	Andel	Lägre 95% konfidensintervall	Högre 95% konfidensintervall
besvarat enkäten	54%	48%	60%
ej besvarat enkäten	47%	42%	53%

Tabell 3. Skolenheter med enskild huvudman

Skolenheter som ingick i urvalet och	Andel	Lägre 95% konfidensintervall	Högre 95% konfidensintervall
besvarat enkäten	42%	36%	48%
ej besvarat enkäten	31%	26%	36%

Intervjustudien

Intervjuer med romer inom nulägesbeskrivningen samordnades av Länsstyrelsen i Stockholms län. Intervjuerna genomfördes i fem av tio pilot- och utvecklingskommuner². De fem kommunerna valdes ut mot bakgrund av att det resursmässigt inte var möjligt att genomföra intervjuer i alla tio kommuner och i ett försök att olika romska grupper skulle finnas representerade bland intervjupersonerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län utsåg lokala kontaktpersoner i kommunerna. Kontaktpersonens uppdrag var att hitta intervjupersoner till myndigheterna. Skolverket önskade att få intervju föräldrar med barn i skolan, elever i gymnasieskolan och unga vuxna som de senaste åren avslutat grund- eller gymnasieskolan. Skolverket önskade också en jämn könsfördelning bland de som skulle intervjuas. Intervjuerna genomfördes med de personer som kontaktpersonen i respektive kommun tillfrågat.

Länsstyrelsen i Stockholms län och de deltagande myndigheterna har gemensamt beslutat att inte fråga de romer vi intervjuat om vilken romsk grupp de tillhör. Anledningen är att vi intervjuar för få romer för att kunna göra analyser på gruppnivå men också att strategin för romsk inkludering inte särskiljer på romska grupper utan talar om romer som en grupp.

Skolverket har genomfört 25 intervjuer med totalt 30 romska elever, tidigare elever och föräldrar. Några av intervjuerna var gruppintervjuer då två till fyra personer intervjuades samtidigt. Skolverkets önskan om att få intervju gymnasieelever uppfylldes inte. Några av de intervjuade eleverna är gymnasieelever och några är högstadiel elever. De tidigare eleverna var mellan 20 till 30 år. Inte heller var det en jämn könsfördelning bland intervjupersonerna. Nedan redovisas antalet genomförda intervjuer.

Tabell 4. Antal intervjupersoner uppdelade på kön

	Elever	Före detta elever	Föräldrar
Kvinnor	11	1	7
Män	0	6	5
Totalt	11	7	12

Av sekretesskäl redovisas resultatet från intervjuerna varken på kommunnivå eller uppdelade på kön.

Fördelar med valt tillvägagångssätt för att identifiera personer att intervju

En fördel med urvalet av intervjupersoner är att personerna har tillfrågats att bli intervjuade av en lokal romsk kontaktperson som har ett etablerat nätverk av romska elever och föräldrar i respektive kommun. Vid intervjutillfället kan intervjupersonerna därmed vara införstådda både med vad intervjun ska handla om och bakgrunden till varför den genomförs. Mot bakgrund av att det är en

² Intervjuerna genomfördes i följande fem kommuner Haninge, Helsingborg, Gävle, Göteborg och Linköping.

lokalt etablerad person kan information kring intervjuerna och anledningen till varför de genomförs ha förankrats hos intervjupersonerna. Det är något som i sin tur kan minska eventuell misstänksamhet mot genomförandet av intervjuerna gällande till exempel vilka intervjufrågor som ställs och hur intervjumaterialet hanteras.

Nackdelar med valt tillvägagångssätt för att identifiera personer att intervjua

Det finns nackdelar med nulägesbeskrivningens urval av intervjupersoner. Intervjuade romska elever och föräldrar har valts ut för att delta i intervjuerna mot bakgrund av deras romska identitet. Eftersom människor kan bära på flera olika identiteter och påverkas av olika faktorer bland annat kön, socioekonomi, klass, ålder, utländsk bakgrund eller funktionsförmåga har Skolverket varken ambition eller möjlighet att påvisa att upplevelser och erfarenheter som intervjupersonerna berättar om enbart beror på deras romska identitet. Intervjumaterialet ska därmed läsas med utgångspunkt i att intervjupersonerna kan tillhöra olika grupper, ha flera samexisterande identiteter och därmed ha olika förutsättningar i samhället.³ Vidare har intervjuade romska elever och föräldrar erfarenheter från olika skolor i olika kommuner, vilket innebär att personens upplevelser och erfarenhet kan påverkas av omständigheter och befintliga resurser i respektive kommun och skola. Det ska också nämnas att det har varierat när de tidigare eleverna som Skolverket har intervjuat slutat skolan. Vissa har slutat gymnasiet för tio år sedan, medan andra slutade för tre år sedan.

Mot bakgrund av att den lokala kontaktpersonen i respektive kommun väljer ut vilka romska elever och föräldrar som intervjuas får den lokala kontaktpersonen stort inflytande över vilken nulägesbild av skolan som presenteras i respektive kommun. Trots att Skolverket har lämnat önskemål om en spridning i intervjupersonernas romska grupptillhörighet och familj- och släkttillhörighet finns det en risk att kontaktpersonen främst tillfrågar personer ur hens befintliga nätverk. Att intervjuer har genomförts med personer från kontaktpersonens nätverk kan innebära att intervjupersonerna är engagerade i den romska frågan och därmed har en god insikt och kunskap om den romska minoritetens rättigheter, vilket i sin tur kan medföra att intervjupersonerna har en högre kunskapsnivå om den romska minoritetens rättigheter än vad andra romer har. Romska föräldrar som Skolverket har intervjuat har haft olika yrken. Vissa har inte har arbetat med den romska frågan, medan har andra varit bland annat modersmåls lärare i romani eller brobyggare i kommunen. Förälderns yrke kan påverka personens kunskapsnivå och engagemang i den romska minoritetens rättigheter.

Skolverket har under intervjuernas gång noterat att vissa intervjupersoner tillhört samma familj, släkt eller vänskapskrets, vilket kan göra att endast en begränsad bild av romers bild av skolan i respektive kommun kommer fram. Skolverket har också noterat att vissa romska grupper inte funnits representerade bland

³ Se bl.a. De los Reyes (2005).

intervjupersonerna, vilket betyder att dessa gruppers röster inte har fått komma till tals i de intervjuer som genomförts inom ramen för nulägesbeskrivningen.

På grund av att den lokala kontaktpersonen valde ut intervjupersonerna i respektive kommun hade Skolverket, utöver lämnade önskemål, begränsade möjligheter att påverka vilka vi intervjuade. En konsekvens av det är att Skolverkets önskemål om en jämn könsfördelning bland intervjupersonerna inte motsvarades, till exempel intervjuades ingen manlig nuvarande elev och endast en kvinnlig tidigare elev intervjuades. Rapporten har därmed begränsade möjligheter att utifrån intervjumaterialet säga något om eventuella skillnader i erfarenheter mellan könen.

Romska elevers och föräldrars svar under intervjuerna med Skolverket kan påverkas av olika faktorer. När en myndighet som Skolverket ställer frågor kring elever och föräldrars upplevelser och erfarenhet av skolan kan de välja att lyfta vissa saker, och inte berätta om andra. Till exempel kan elever och föräldrar vilja berätta om en bild som är mer positiv om skolan än deras egentliga upplevelse, eller tvärtom. Det innebär att om en vän eller annan familjemedlem till den romska eleven eller föräldern skulle ställa samma fråga till personen, är det inte säkert att personen skulle välja att berätta om samma upplevelser och erfarenheter som de berättar för Skolverket.⁴ Eftersom Skolverket har intervjuat ett begränsat antal romska elever och föräldrar kan det finnas behov och erfarenheter bland romska elever och föräldrar som inte har förts fram av våra intervjupersoner.

Under intervjuerna har romska elever och föräldrar fått svara på frågor om de eller deras barn har fått undervisning om nationella minoriteter och om den romska minoritetens rättigheter. Elever som Skolverket har intervjuat har varit elever i årskurs 7, 8, 9 eller på gymnasiet. Att vissa yngre elever har uppgett att de inte haft undervisning om nationella minoriteter eller om den romska minoriteten kan därmed bero på att de helt enkelt inte hunnit ha det än. Det kan även bero på att elever har varit frånvarande från de lektioner där nationella minoriteter eller den romska minoriteten togs upp i undervisningen.

Vidare kan det mellan lärare och romska elever och föräldrar finnas en viss skillnad i förväntningar på vilket innehåll samt hur mycket tid och resurser som kan och ska läggas på undervisning om nationella minoriteter och då särskilt om den romska minoriteten. Vad skolan anser vara tillräcklig undervisning om nationella minoriteter och den romska minoriteten respektive vad romska elever och föräldrar anser vara tillräcklig undervisning bör därför läsas mot den bakgrunden.

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan kan urvalet av intervjupersoner varken anses vara strategiskt eller slumpmässigt, och det är därför inte möjligt att generalisera intervjupersonernas berättelser till att gälla för samtliga romska elever och föräldrar i Sverige. Nulägesbeskrivningens intervjuer ska istället ses som

⁴ Esaiasson m.fl. (2017), s. 243.

enskilda personers berättelser och inte som en samlad nulägesbild av romska elever och föräldrars upplevelse av skolan.⁵

⁵ Esaiasson m.fl. (2017) s. 154 ff och s.171 ff.